

เวทีโลกแห่งวรรณกรรม : วรรณคดีเปรียบเทียบ

ลัทธา พิณีภูวดล*

ภาควิชาอักษรศาสตร์ สำนักศิลปกรรม

ราชบัณฑิตยสถาน

คำสำคัญ : วรรณคดีเปรียบเทียบ, วรรณคดีโลก, วรรณกรรมแปล

เมื่อคำว่า “วรรณคดีเปรียบเทียบ” ได้แพร่หลายออกจากวงวิชาการเข้าไปสู่วงการทั่วไปแล้ว ก็มีข้อสงสัยเป็นอย่างเดียวกันว่า

“วรรณคดีเปรียบเทียบนั้น เปรียบเทียบวรรณคดีอะไรบ้าง”

ผู้ที่สงสัยเช่นนี้ อย่างน้อยที่สุดก็มีความเข้าใจอยู่บ้างแล้วว่า จะต้องมีการเปรียบเทียบอย่างน้อยตั้งแต่สองชิ้นขึ้นไป มาเปรียบเทียบกัน ต่อจากนั้นก็ใครจะเข้าใจต่อไปอีกว่าจะมีวิธีการเปรียบเทียบกันอย่างไร มีหลักการอะไรบ้าง มีขอบเขตแคบกว้างเพียงใด และขอบเขตนั้นอยู่ตรงไหน มีจุดมุ่งหมายอะไร เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว เกิดประโยชน์อะไร ทำไมมหาวิทยาลัยในประเทศต่าง ๆ ทั้งในยุโรป อเมริกา เอเชีย (รวมทั้งในประเทศไทย) จึงพากันเปิดสอนวิชานี้ อย่างแพร่หลาย ทำไมอเมริกาจึงมีแนวโน้มที่จะสอนวรรณคดีเปรียบเทียบใน

โรงเรียนมัธยมดังเช่นที่มีสอนอยู่ในฝรั่งเศส

คำตอบสำหรับคำถามต่าง ๆ นี้ ตอบได้หลายแนวทาง บางครั้งก็ขัดแย้งกันเอง แต่ในที่สุดหลังจากที่วิชานี้เจริญงอกงามขึ้นเป็นเวลากว่า ๕๐ ปี นักวรรณคดีเปรียบเทียบก็ได้พบแนวทางเส้นสำคัญ ๆ ซึ่งยอมรับได้ร่วมกัน

ความหมายในแนวตรงของคำว่า “วรรณคดีเปรียบเทียบ” นั้นกำกวมไม่ชัดเจน แต่เราก็จำเป็นต้องใช้ต่อไป ชาติอื่น ๆ ก็สร้างคำนี้ขึ้นมาในลักษณะเดียวกัน และประสบปัญหาเช่นกัน มีผู้พยายามค้นหาชื่อใหม่เพื่อให้มีความหมายตรงและชัดเจนที่สุด แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ จำต้องหวนกลับมาใช้คำเดิม ซึ่งคุ้นหูกันอย่างแพร่หลายแล้วนี้

ในภาษาไทย คำว่า “วรรณคดีเปรียบเทียบ” เกิดขึ้น ณ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย ตามหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรคือ ระเบียบและหลักสูตรปีการศึกษา ๒๔๘๐ ฉบับพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ^๑ หน้า ๘๑ ภายใต้หัวข้อ “Siamese” ได้บ่งถึงการเรียนเรื่องวรรณคดีเปรียบเทียบไว้ในวิชานิรุกติศาสตร์ ดังนี้

“Philology Part 2. - Comparative study of literature. Standards of literary criticism applied to Siamese, Oriental and Western literature.”

ข้อความที่ยกมากล่าวข้างต้น แสดงว่าได้เริ่มมีการศึกษาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ โดยสอดแทรกเนื้อหาไว้ในวิชานิรุกติศาสตร์ ภาค ๒ ของสาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ก่อนปีการศึกษา ๒๔๘๐ แล้ว

จากการสัมภาษณ์ด้วยวาจา พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิป

^๑ Faculty of Arts and Science Prospectus, Chulalongkorn University, Session B.E. 2480.

พงศ์ประพันธ์ ได้ประทานคำบอกเล่าว่า พระยาอนุমানราชชนเป็นผู้เริ่มใช้คำว่า “วรรณคดีเปรียบเทียบ” ขึ้น ตั้งแต่สมัยที่การศึกษาวิชาอักษรศาสตร์มีหลักสูตรเพียง ๓ ปี คงจะในราว พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ซึ่งในระหว่างนั้นได้มีการเตรียมขยายหลักสูตรให้ถึงขั้นปริญญาตรีด้วย โดยเพิ่มเวลาศึกษาอีก ๑ ปีรวมเป็น ๔ ปี ปีแรกมีผู้รับปริญญาตรีอักษรศาสตร์คือ พ.ศ. ๒๔๗๕ สำหรับทางวิชาภาษาไทยได้เพิ่มวิชา “วรรณคดีวิจารณ์” ขึ้น เริ่มสอนในปีการศึกษา ๒๔๗๕-๒๔๗๖ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงรับเป็นผู้บรรยายและได้ทรงกล่าวถึงวรรณคดีเปรียบเทียบไว้ตอนหนึ่งด้วย โดยเฉพาะตอนที่ทรงบรรยายในหัวข้อ The art of literature technique, form, style ได้ใช้วิธีเปรียบเทียบควบคู่กับการวิจารณ์ตามทฤษฎีวรรณกรรม ซึ่งรวบรวมโดย ลาสเซลส์ แอเบอร์ค롬บี (Lascelles ABERCROMBIE) ฉบับพิมพ์ ณ กรุงลอนดอน ค.ศ. ๑๙๓๑

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่าคำภาษาไทยที่ใช้คำว่า “วรรณคดีเปรียบเทียบ” นั้น พระยาอนุমানราชชนได้เป็นผู้นำมาใช้เป็นคนแรกในประเทศไทย ในราว พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ ขณะที่เตรียมร่างหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต ส่วนการศึกษาเนื้อหาของวิชานี้ได้เริ่มขึ้นก่อน พ.ศ. ๒๔๗๓ โดยจัดไว้เป็นส่วนหนึ่งของวิชานิรุกติศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในขณะที่เดียวกันการสอนเนื้อหาวิชา

Comparative literature นั้นก็มีขึ้นในสาขาวิชาภาษาอังกฤษด้วย

เมื่อวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบเจริญเติบโตขึ้นเป็นวิชาอิสระแล้ว สถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ ก็ได้เริ่มเห็นความสำคัญ และนำไปบรรจุไว้ในหลักสูตรปริญญาบัณฑิต เช่น วิทยาลัยวิชาการศึกษาซึ่งเริ่มเปิดสอนวิชานี้ในราว พ.ศ. ๒๔๙๗ ต่อมาคือคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง และมหาวิทยาลัยราชภัฏอีกหลายแห่ง

การเปรียบเทียบวรรณคดีในตอนต้น ๆ ยังไม่มีแนวทางที่แน่นอนชัดเจน ศาสตราจารย์ท่านใดเชี่ยวชาญทางไหน ก็ใช้แนวทางนั้น ส่วนจุดประสงค์ส่วนมากก็ไม่ได้ตั้งเข็มมุ่งมาที่วิชาการหรือศาสตร์ (science) โดยจริงจังนักแต่ก็มีแนวโน้มเอียงทางศาสตร์มากขึ้นทุกที เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ผู้ประดิษฐ์วรรณกรรมได้ใช้สังคมแวดล้อมเป็นองค์ประกอบในการเขียน การแต่งอย่างเด่นชัดขึ้นทุกที เช่น ใช้พฤติกรรมวิปริตของมนุษย์ ซึ่งพาดพิงไปถึงวิชาจิตวิทยา ใช้ปัญหาสังคม ปัญหาการเมือง ปัญหาครอบครัว และอื่น ๆ ซึ่งพาดพิงไปถึงวิชาสังคมวิทยา มานุษยวิทยา ใช้ถ้อยคำใหม่ ๆ โดยสร้างขึ้นมาจากบ้าง นำคำโบราณมาแต่งเติม บ้าง นำคำต่างประเทศมาใช้บ้าง ทำให้วรรณกรรมชิ้นนั้นน่าสนใจในแง่ภาษา

ศาสตร์โดยเฉพาะเรื่องคำและความหมายศาสตร์ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับวรรณคดีมากขึ้น และศาสตร์ต่าง ๆ ก็เล็งวิธีดำเนินชีวิตอย่างโดดเด่น แต่ได้หันมาสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันอย่างหนาแน่นขึ้นทุกที ๆ การเดินทางติดต่อตามเส้นทางคมนาคมโดยวิธีต่าง ๆ ได้ขยายตัวขึ้น มีผลทำให้วรรณคดีของชาติหนึ่งไปสู่อีกชาติหนึ่งอย่างแพร่หลาย การแลกเปลี่ยนแนวความคิดระหว่างชาติจึงเกิดขึ้น และเป็นที่ยอมรับอย่างจริงจังในหมู่นักวรรณคดีทั่วไป ความจริงข้อนี้ เกอเทอ (Goethe) ก็ยอมรับแห่งเยอรมนีเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่ได้ชี้ให้เห็น ผลที่เกิดตามมาคือ นักวรรณคดีเปรียบเทียบสนใจศึกษาวรรณกรรมของชนต่างชาติอย่างแพร่หลาย เริ่มด้วย *ประวัติวรรณคดีของชาติต่าง ๆ* ซึ่งเรียกว่า *World literature* หรือ *วรรณคดีสากล* เกอเทอได้เป็นผู้สร้างคำว่า Weltliteratur ขึ้นเป็นคนแรก แปลตามตัวอักษรว่า *โลก-วรรณคดี* ทำให้ในตอนแรก ๆ ของการศึกษาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ จึงเน้นเนื้อหาว่าด้วยความสัมพันธ์กับต่างชาติต่างภาษา (inter-relationship) ซึ่งมีผลทำให้เกิดการศึกษาวิชาวรรณคดีสากล หรือ World literature ขึ้น การทำความรู้จักและเข้าใจวรรณคดีต่างชาติต่างภาษาทั่วโลกนั้น นักวรรณคดีเปรียบเทียบได้ใช้ “การแปล” เป็นเครื่องมือที่สำคัญ

การแปล ในหลายประเทศ วรรณกรรมแปลมักจะมีลักษณะคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับเดิมมาก เพราะความเจริญทางวิชาแปลไม่สอดคล้องกับความต้อง

การของผู้ที่ต้องการใช้วิชาแปล นักแปล ได้ทำสิ่งที่น่ารังเกียจหลายอย่าง นอกเหนือจากการแปลคลาดเคลื่อน คือการเปลี่ยนแปลงตามใจชอบ การเพิ่มเติมสิ่งที่ไม่ได้อยู่เดิมในต้นฉบับ และการอธิบายตามความรู้ และประสบการณ์ที่แคบ หรืออาจจะกว้างแต่ก็ไม่ถูกต้องของผู้แปล ถ้าเผชิญนักแปลมีอำนาจ หรือมีคนนิยมแพร่หลาย (ซึ่งเป็นบ่อเกิดอีกอย่างหนึ่งของอำนาจ) ความเข้าใจคลาดเคลื่อนในวรรณกรรมต่างชาตีก็น่าจะกว้างไกลยิ่งขึ้น

ข้อดีของนักแปลก็คือ ก่อนที่จะหยิบงานเขียนของต่างชาติมาแปลนั้น นักแปลมักจะเห็นคุณค่าและซาบซึ้งในงานชิ้นนั้นอย่างมากมาย ดังนั้น จึงลงมือทำงานที่ยุ่ยากและไร้วิธีการนี้อย่างอดทน มีผลดีช่วยเป็นสื่อให้ผู้อ่านอื่น ๆ ได้รู้จักผู้แต่งต่างชาตินั้นด้วย แต่ก็ไม่ชัดเจนนัก เพราะผู้แปลก็จะปรากฏตัวซ้อนและเคียงข้าง บังเงาผู้เขียนคนเดิมอยู่ด้วย ถ้าผู้แปลมีบุคลิกภาพที่ยิ่งใหญ่กว่าผู้เขียนต้นฉบับเดิม ผู้อ่านก็จะไม่มีวันได้รู้จักผู้เขียนเดิมเลย อย่างไรก็ตาม เมื่อวิชาแปลเจริญขึ้น จนมีระเบียบวิธี หลักการและทฤษฎีอย่างแน่นนอนแล้ว วรรณกรรมแปลก็เจริญตาม ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ นี้ เมื่อโลกมีการติดต่อ

กันใกล้ชิด รวดเร็วบนทางด่วนแห่งข้อมูลข่าวสารของโลกาภิวัตน์ เราก็คพอจะหาวรรณกรรมแปลที่มีคุณค่าเพียงพอได้มากขึ้น อย่างน้อยก็ทำให้เกิด “ความรู้” ในเนื้อเรื่องรวมทั้งความคิด ลักษณะบุคคล วัฒนธรรม ฯลฯ ได้บ้าง แต่เรื่องภาษาและศิลปะการใช้ถ้อยคำนั้น ยังไม่ดีขึ้นเท่าไรนัก

วรรณกรรมแปล มีส่วนสำคัญในการ “เปิดกรุสมบัตินแห่งภูมิปัญญา” เพื่อการเรียนรู้เรื่องราวของวรรณกรรมของแต่ละชาติในโลกทั้งซีกตะวันตกและตะวันออก ทั้งนี้ เพื่อเสริมพื้นฐานการศึกษาวรรณคดีสากล

วรรณกรรมคลาสสิกอันดับต้นที่นักวิชาการวิชาการวรรณคดีเปรียบเทียบต้องศึกษาวิเคราะห์ คือ

- วรรณกรรมมหากาพย์ อีเลียด (The Iliad) โอดิสซีย์ (The Odyssey) มหาภารตะ รามายณะ

- วรรณกรรมดีเด่นที่แต่ละชาติยกย่องว่ามีคุณค่าสูงสุด เช่น วรรณคดีมรดกของชาติต่าง ๆ รวมทั้งวรรณคดีมรดกของไทย

- วรรณกรรมที่สะท้อนความคิดของนักแต่งวรรณคดี เช่น ความคิดด้านปรัชญา ปรัชญาสโตอิก ปรัชญามนุษยนิยม ปรัชญาศาสนา Utopia คำสอน

ของขงจื้อ นิตานปัญญาตันตระ และอื่น ๆ

- วรรณกรรมที่คณะบุคคลยกย่องเชิดชู ให้เกียรติ ให้รางวัล เช่น รางวัลวรรณกรรมโนเบล

- ผลงานของนักเขียนที่มีอิทธิพลต่อสังคมทั่วไปในประเทศและต่างประเทศ จนกระทั่งได้รับเป็นต้นแบบทางการแต่ง การคิด และให้สิ่งใหม่แก่สังคม เช่น โฮเมอร์ (Homer) เวอร์จิล (Virgil) ดันเต (Dante) มาร์ติน ลูเทอร์ (Martin Luther) เชกสเปียร์ (Shakespeare) วิกตอร์ อูโก (Victor Hugo) เอดการ์ แอลลัน โป (Edgar Allan Poe) และอื่น ๆ ซึ่งผู้ศึกษาจะเลือกได้จากบรรณานุกรมของหนังสือวรรณคดีสากลที่มีอยู่ในหลายภาษา

มีวรรณกรรมแปลไทยจากภาษาต่างประเทศที่ใช้ศึกษาเพื่อเสริมพื้นฐานการศึกษาวรรณคดีสากล ซึ่งก็คือพื้นฐานวรรณคดีเปรียบเทียบตามที่อ้างมาแล้ว แต่ยังไม่เพียงพอ นักแปลหรือสถาบันการแปลแห่งชาติ ยังมีภาระอีกมากในด้านการศึกษาวิชาการวรรณคดีสากล ถ้าเราใช้วรรณกรรมแปลเราจะพบทางลัดสู่ทางด่วนไปยังเวทีโลกแห่งวรรณกรรม